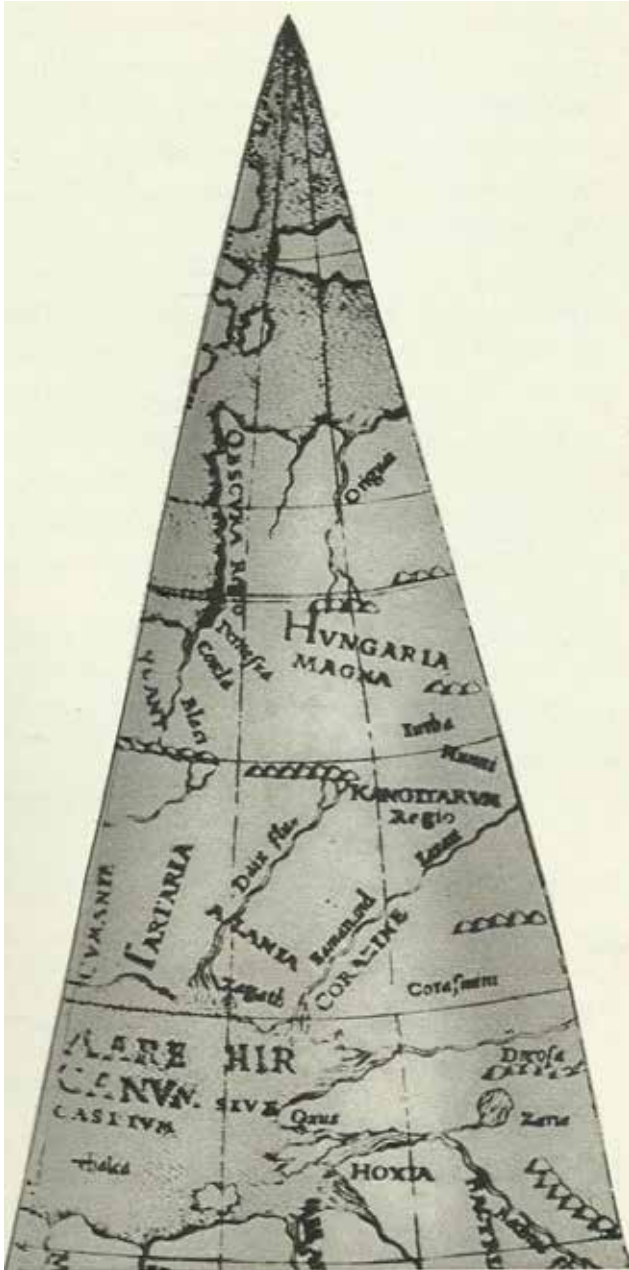

Bakk Erzsébet PhS – Bakk István PhS:
 MAGNA HUNGARIA –
 NAGY-MAGYARORSZÁG ÉS A BLAKUSOK
 (Részlet)

1. kép

Johannes Schöner 1523. évi földgömbjének egyik szelete, rajta Hungaria Magna és tőle balra a Blaci nép.

(Tardy Lajos nyomán)

(Forrás: László Gyula: „Emlékezünk régiekről...”

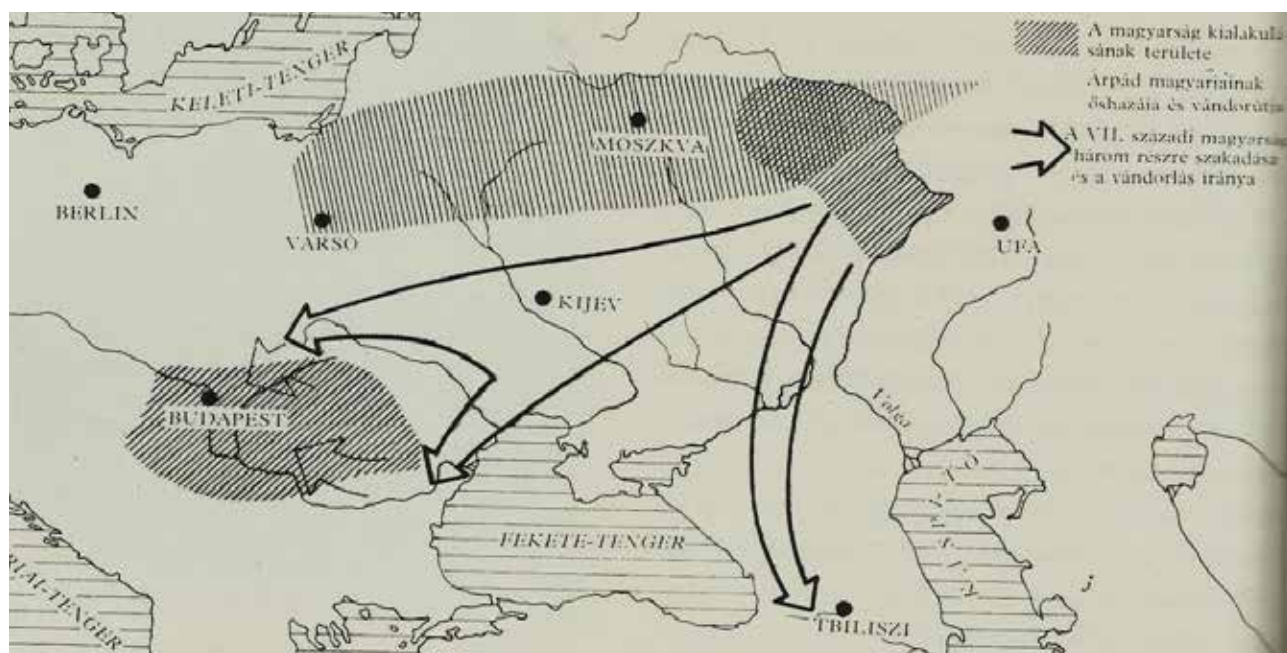
A Kárpát-medence egykori népeinek története és a magyar honfoglalás, szerk. F. Kemény Márta, Móra Ferenc Kvk., 1979. p. 117.)

Magna Hungaria – Nagy-Magyarország: Az előmagyarság feltehetően már a bronzkorban a Volga környékén is élt, ott, ahol később a történeti forrásokban is feltűnik. Ezt a területet nevezzük Magna Hungariának „E név értelmezéséhez először tudnunk kell, hogy mit jelent a középkorban ez a Magna, „nagy” jelző. Értelme csupán annyi, hogy „ősi”, „rég”, „eredeti szállásterület”. Eszerint tehát a középkori köztudat szerint a magyarok őshazáját valahol a Volga környékén helyezték el. Ahhoz, hogy pontosabban meg tudjuk határozni a helyét, tekintsük át a rá vonatkozó forrásokat. Hérodotosz mintegy két és félezer évvel ezelőtt a szkítákról írt negyedik könyvében sorra veszi a szkíták peremnépeit. Czeglédy Károly¹ finom szövegelemzéssel értékes adatot kutatott ki a Bíborbanszületett Konstantinnak² A birodalom kormányzásáról írt művéből. Ám a magyar őstörténet³ legfontosabb forrásként 37-38. fejezetet vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a császár a 889-i besenyő támadáskor két eseményt összekevert. Az egyik a régen valamely okból „szavrtü

¹ (1914-1995).

² Bíborbanszületett Konstantinos, bizánci császár (913–959). Apja Bölcs Leó. Két bizánci császár - tehát legfőbb hadvezér államférfi - is írt rólunk: Bölcs Leó és fia Bíborbanszületett Konstantin.; Bíborbanszületett VII. Konstantin [Kónstantinosz VII. Porphyrogennétosz]: A birodalom kormányzása. (De administrando imperto), ford. Moravcsik Gyula. Budapest: Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1950.

³ Bár az őstörténet alatt ugyanis a tudomány a népeknek az írott történelmi művekben való feltűntetésüket megelőző korát érti. (?)

aszfalünek” „szabartoi aszphaloi” nevezett⁴ magyarok és a kangarnak nevezett besenyők háborúja volt, a másik pedig a 889-i támadás. Az első még a VI-VII. században volt, és kettészakította a magyarságot, amelynek egyik része a Kaukázus⁵ déli területeire vonult, ahol még Konstantin korában. Konstantin 950 körül ezt írta: „Abban az időben nem türköknek mondták őket (a magyarokat), hanem valamilyen okból szávartü aszfalünak (sabartoi asphaloi) nevezték...” „Ezért is valószínű, hogy népünk „szabartoi aszphaloi” nevű alkotó ágát nagyobb részben szabír, kisebb részben ugor rokonnépek alkották.”⁶ Az ugor szót nem finnugor, ill. ugor = magyar, manysi (vogul) és hanti (osztják) nép és nyelv szokásos értelmezésében, hanem a turin

2. kép. A VII. századi magyarság három részre szakadása és a vándorlása. Térkép részlet.

(Forrás: László Gyula (1979) p. 114.)

eredetű mitológiai értelmében használjuk. A perzsa források: Ibn Ruszta⁷: 930 körül, és Gardízi: 1050 körül készültek el. A pártus-perzsa, szkíta-perzsa háborúk következtében perzsa területté vált, ami a későbbi időkben részben Irán területe lett.⁸ Amikor a kangar támadás a Volga nyugati részén érte a szavard magyarokat, így nem két, hanem három részre szakította a magyarságot. Az egyik támadás által nyugatra nyomott rész, a másik a Kaukázus déli lejtőire telepedett rész, a harmadik, pedig, amelyet nem ért közvetlenül a kangar (besenyő) támadás. Ez a tömb

⁴ Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszphaloi" régi népvénének jelentéséről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám; Fiók Károly: Megint a „Sabartoi aszfaloi” névről, Értekezések Századok, Budapest, 1897. évf., szerk., Szilágyi Sándor, 612-617. p.; A sabartoi asphaloi lásd még: Szádeczky-Kardoss Samu: Sabartoi asphaloi. In: Korai Magyar Történeti Lexikon 590.

⁵ Havas hegy. Szkíta-magyar szó. In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf., 1. köt. Pest: Emich Gusztáv, 1854. 349-350. p.

⁶ Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszphaloi" régi népvénének jelentéséről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám, p. 11.

⁷ Ibn Rustah, *Encyclopaedia Iranica*, C.E. Boswort, New York 2003.; Ibn Rustah, *Kitáb al-Alák an-Nafisa*, ed. M. J. De Goeje, *Bibliotheca Geographorum Arabicorum [BGA]*, Leiden, E. J. Brill, 1892.

⁸ A perzsa birodalom gazdaságilag különböző területek és népek konglomerátuma volt, amely magába foglalta az ókori Kelet összes elő-ázsiai térségét. Korábban betörések Mezopotámiába. Sumer és akkád királyok betörései a III. évezredben... Az önálló mezopotámiai írást az ékírást váltja föl. ... Az asszírok rabló hadjáratai. In: Csató Tamás - Gunst Péter - Márkus László: *Egyetemes történelmi kronológia I.* 4. kiadás, szerk., Makkai László, Budapest, 24-26. p.; Gyárfás Ágnes: *A Tellói jóslat*, Miskolc: MBE, 2013.

3. kép. A bulgárok és blachii. (Forrás: Anonymus IX.)

4. kép. Anonymus, Gesta Hungarorum IX.

5. kép. Ime a fenti Anonymus IX. részletének fordítása. Lethenyei-féle értelmelésben. (Forrás: Lethenyei János (1790)

pedig helyben maradt: ők voltak, akiket Julianus barát ezen a területen még 1235-ben töredékben megtalált, s honuk így a Magna Hungaria, vagy Maior Hungaria. Szemmel látható, hogy a krónikák, amelyek alapján Julianus útnak indult, nem tudtak erről az őshazáról, kivéve Anonymust. Tehát a Krónikák – akárcsak a mondáink – kétfajta származástörténetet őriztek meg.⁹

⁹ A László Gyula féle „kettős honfoglalás” tényét alátámasztják azok a régészeti leletek is, melyek a kilencedik század első kétharmada idejéből valók. Orosháza környéki falvak, így Gádosoros is a 895-896. évek előtti évekből származnak. (Gádosoros, Bocskay u. 44. sz. telek négy előkelő magyar lovas sírja.) Nagyobb jelentőséget nyer az ismert lelőhelyek száma azzal is, hogy a területen mindössze csak két helyen volt Árpád-kori temető feltárás, a többi lelőhely különféle talajmunka során vált ismertté. A fent említett térképen Gádosoros térségben 5 helyen van e korszakból lelőhely.

Annyi bizonyos, hogy a magyarság hagyatékának legközelebbi párhuzamait, például a hazánkon kívül előkerült tarsolylemez, az általuk meghatározott terület szomszédságában is megtalálták. Így tehát a magyarországi sajátságos jellegű két szkíta népsziget kultúrájának legerősebb keleti szálai az orosz szteppéken¹⁰ keresztül a Boszporuszi birodalom nagyobb városaiba vezethetők vissza. Ránk nézve e tanulság igen jelentős, mert a magyarországi szkíta sírokban nagy mennyiségű megfelelőit találjuk Dél-Oroszországban is.

Tehát azok a népek, amelyekkel Anonymusnál a honfoglalás leírása előtt és a honfoglaláskor jelen

¹⁰ orosz síkság: Farkasinszky Tibor: A magyarok "szabartoi aszfaloi" régi népvénének jelentéseiről, In: Ősi Gyökér, 2002. 1. szám p. 3.

vannak. A szlovének, bolgárok¹¹, blakok és a rómaiak pásztorai (a frankok). A rómaiak pásztorai a frankok, őket a székelyek és a magyarok a 10. század elején Pozsonynál a frankok ellen aratott győzelmükkel kiszorították a Kárpát-medencéből.¹² Így áttérhetünk Anonymus vlachjainak a vizsgálatára, akik a latin nyelvű Gestában kivétel nélkül B-szókezdettel (egyes számú alanyesetben *Blacus*, többes szám alanyesetben pedig *Blachii*, *Blasii*, többes birtokos esetben pedig *Blacorum* alakban) fordulnak elő. Anonymus vlachjai három esemény kapcsán szerepelnek a Gestában. Először: a Kárpát-medence foglalására nyugat felé vonuló Álmosnak az orosz fejedelmek mondják a Hungária értelemben vett Pannóniáról: „Az t földet szlávok, bolgárok és blachok és a rómaiak pásztorai lakják” (An. 45.).¹³

Másodszor: a magyar honfoglalást kísérő harcok kapcsán szólt a névtelen jegyző arról, hogy az Erdőntúli földön (Erdélyben) Gyalú nevű blak¹⁴

¹¹ A *Messianus* = *Bulgarus* tétel megerősítését olvassuk ki Árpád követének *Salanushoz* intézett soraiból, aki a régi gesta népnévsorára hivatkozik: *precepimus domino vestro duci Salano, ut dimissa nostra terra celerrimo cursu terram Bulgarorum eat, unde preavus suus descenderat mortuo Athila rege atthavo (sic) nostro*” Tudjuk, hogy VII. században Kuvrát negyedik fiával az avarok birodalmába bolgárok vándoroltak. Lásd: G. Fehér: *Bulgarisch-ungarische Beziehungen in den V-XI. Jahrhunderten*. Bp. 1921. p. 34. Lásd még: Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagymány és történeti hitelesség Anonymus művében*, In: *Századok* (1945-1946). 79-80. évf. *Tanulmányok*, szerk., Berlász Jenő, Budapest, 55-56. p.

¹² Tóth Sándor: *Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet*. (Magyarságtudományi Füzetek, Kisenciklopédia 2.) Budapest: MVSZ, 2010.; Tóth Sándor: *Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet*. Miskolc: MBE, 2010. 145. p.

¹³ László Gyula (1979) p. 128.

¹⁴ Lásd még: *blakam, blakum, blakus, blaku, blakis, blakém etc., ... ruins, does not appear to be a Babylonian, but a Parthian work; and it may therefore be omitted altogether from the present ... Birs, but at Warka and blag/lair, and (I believe) wherever their position has been carefully examined...* In: *History of Herodotus a New English Version, Edited with Copious ...*, 2. kötet, 1862.

uralkodott. Tény nekiindult az erdőkön túlra kelet felé, a blakok vezére, Gyalú. Anonymus pontosan így említi meg: *Tuhutum* hírét vette az *Ultrasilvania* földje jóságának, ahol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*).¹⁵ Anonymus nem írta le *vlach*¹⁶ szót, kivétel nélkül *blakot* írt: A honfoglalásról az adott leírásában is szerepelnek a *blakok*, a szlovének bolgárok, kazárok, kunok, Mén-Marót és Galád népei.¹⁷ Akik se nem görögök, se nem románok. Nézzük tehát kicsodák is ők:

„... földje jóságának, a hol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*); hogy...”¹⁸

Az Anonymus¹⁹ így említi meg: *Tuhutum* hírét vette az *Ultrasilvania* földje jóságának, a hol valami *blacus*, *Gelou*, uralkodik (*dominium tenebat*)...²⁰ Továbbá „... *Terra Ultrasilvana*) *ubi Gelou quidam Blacus dominium tenebat*. 25. *quia essent Blasii*

¹⁵ Kristó Gulya: *Rómaiak és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál*, In: *Századok, Tanulmányok*, 1978. 112 évf. 4. szám., szerk., Ember Győző, et. al, p. 643.

¹⁶ A *vlach* nem *blak* [= *Baal-ak_{1,2}*] A Teremtő(ak) v. szerető(ak₂) *Baal* isten {tisztelője}. Farkasinszky Tibor. *Gelou* = Gyula, *Blasii* = Blakok, pártusok és a mai bolgárok elődei. *Sclavi* = siculiták, székelyek. Megjegyzés: A pártusok eredete szkítiában keresendő, tehát a turáni kultúrkörbe tartoztak. A pártus-szkíta rokonságról tanúskodnak Strabo, Thukydides. A szkíták a pártusok szinte mindenhol a közvetlen szomszédságában laktak. Lásd: Bihari Jánosnál.; A *blak* és a *vlach* névről. Lásd még. László Gyula 1979. p. 128.

¹⁷ Nem Galád?. *hanem Gál-ad* = Nagy Atya. Farkasinszky Tibor megjegyzése.

¹⁸ *Századok* (1889) *Könyvismertetések és bírálatok...* Hunfalvy Pál: *A trajánusi Dákia rumunjainak története* (*Istoria Romanilor din Dacia Traiana de Xenopol*) II. p. 651.

¹⁹ Anonymus, *Gesta Hungarorum*. Béla király jegyzőjének könyve a magyarok cselekedeteiről, Bp., 1977. Az eredeti latin szöveg idézetekkel.

²⁰ *Tuhutum/Töhötöm* hírét vette az Erdőntúli föld jóságának, *amire valami blak Galád uralkodik (tulajdont birtokol)*.

6. kép. A Maros folyó mente ((Részlet) Arad megye posta- és kereskedelmi út-térképe. (1790) Div. XI. - No. 37. Szerzők: Emsvanger, Paul - Arader Comitats Ingenieur, (Forrás: MNLOL)

et Sclau, ...²¹ Nézzük ezeket a népeket sorjában: Attila halála után K/XIV 23 a szlávokat, görögöket, vlachokat, *messianusokat* és a németeket sorolja fel. Bár Anonymus népnévsora csak a szlávokat, bolgárokat, blakokat és a rómaiak pásztorait tünteti fel (c. 9.), a honfoglalás részletes történetében mégis ugyanazokat a népeket szerepelteti, mint a régi Gesta. Szent László magát „*Ungarorum et Messie rex*”-nek is nevezte.²² A *Messiani* (= Moesia lakói) a régi Gesta felfogása szerint a bolgárok lehettek.²³ A szászok kiváltságlevelében, az *Andreanumban* (1224) említett Terra Blacorum et Bissenorum, amely valószínűleg a Persányi-hegységre és Fogaras vidékére vonatkozik, és olyan helyet jelöl, ahol a blakok és a besenyők

közt feltételezhetők súrlódások.²⁴ A besenyők laktak így a Fogaras-vidéki „*blak földön*”. Tudjuk, hogy II. András telepítette be Magyarországra a szászokat és a besenyőket is. Ez volt a bosszúja Andrásnak, mert Mok nádor átköltözött a Bácsban lakó székelyekkel együtt a Maros-völgyébe. A besenyők tudjuk, hogy ősi ellenségei voltak a székelyeknek.²⁵ Helynév anyagát az első fogláló adja meg, a későbbben érkező átveszi a meglévő neveket és a maga fonetizmusához igazítja őket hozzá.²⁶

²¹ Az Erdőntúli terület, ahol egy bizonyos blak Gálad tulajdont birtokol, mert (ott) blakok és székelyek vannak. (ford. Farkasinszky Tibor) In: Századok (1945-1946) 79-80. évf., szerk., Berlász Jenő, Tanulmányok, Inokai Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és történeti hitelesség Anonymus művében 21 (51. oldal)

²² Fraknoi Vilmos: Szent László levele a montecassinói apáthoz. Bp. 1901. 3.

²³ Anonymi *Descriptio Europae Orientalis*. (1308) Ed. O. Górká. Cracoviae 1916. 43.; A magyar forrásokkal való összefüggését megállapította Deér J.: Ungarn in der *Descriptio Europae Orientalis*. MÖIG XLV. 1931. 1. kk.

²⁴ Anonymus a honfoglalás előtti úton nem említi a besenyőket, a kúnokat pedig a kabar csatlakozókkal azonosítja; a másik nehézség itt is az, hogy a besenyőket mindig Bisseni, egy esetben Bysseni névvel illeti, a tárgyalt részben pedig Picenati névvel. Ez a nehézség fennáll egyébként a Blasii névvel kapcsolatban is, ezt ugyanis Anonymus másutt Blachii, Blaci formában használja. A krónikákban Bessi, Bisseni, illetve Kuni, Cuni, Chuni, Camani, Comani névalakokkal jelzik. A hazai forrásokban a Blasii névalak Anonymuson kívül sehol sem fordul elő, a külföldiekben is csak néhány helyen. Pl., Philippe Musket *História regum Francorum*-ában. Lásd még: Erdély története I., szerk. Makkai László, 3. kiad. Budapest: Akadémia Kiadó, 1988. In: Erdély a középkori magyar királyságban, A „románok földje”. p. 303.

²⁵ A székelyek átköltözéséről a Maros-völgyébe és ennek okairól Bakk Erzsébet - Bakk István: A székely vezetőréteg az Árpád-korban 1-2. rész. Dobogó (2009. VIII. évf. 4-5. szám) www.kethollos.hu/_upload/newspapers/pdf/43/2009_05.pdf www.kethollos.hu/_upload/newspapers/pdf/53/2009_04.pdf

²⁶ A helynévképzés településtörténeti vonatkozásaihoz Makkai László kitűnő összefoglalását: *Contributions à l'histoire des établissements danubiens*. Rev. d'Hist. Comp. 1945. 7-67. p.

	K	S	B, D	V	P
14.	<i>Blackis</i>	<i>Ualachis</i>	<i>Ulachis</i>	<i>Vlachis</i>	(12.) <i>Ulachiis (sic)</i>
21.	„	—	—	„	(19.) —
23.	<i>Ulahis</i>	<i>Vllachis</i>	<i>Ulachis</i>	„	(21.) <i>Olachis</i>

7. kép. Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagymány és történeti hitelesség Anonymus művében* 59. oldalon.

K = Kézai Gestája.²⁷

S = Sambucus-kódex.

B = Budai Krónika

D = Domanovszky: *Kézai – Kézai Simon mester krónikája*. Bp. 1906.

V = Bécsi Képes Krónika.

P = Pozsonyi Krónika²⁸

Macrinus

K/XIV 8.

1. Cumque eo tempore Pannoniam...
Macrinus natione Longobardus...
gubernaret
2. armis bellicis informatus
3. cum alumnis regni sui ipsos ag-
gredi (re)formidans
4. audito, quod Huni super Tysciam
resedissent et de die in diem lace-
rarent (XIV: devastarent) regnum
eius... K 14. civitates, quae creb-
ris spoliis et obsidionibus per Hu-
nos erant fatigatae.

Gelou

An. 24.

1. (Terra Ultrasilvana) ubi Gelou qui-
dam Blacus dominium tenebat. 25.
quia essent Blasii et Sclani,
2. quia alia arma non haberent, nisi
arcum et sagittas
3. et dux eorum Gelou minus esset
tenax et non haberet circa se bo-
nos milites et auderent stare contra
audaciam Hungarorum
4. quia a Cumanis et Picenatis mul-
tas iniurias paterentur.

Inokai Tóth Zoltán: *Tuhutum és Gelou. Hagymány és történeti hitelesség Anonymus művében* 51. oldalon.²⁹

Visszatérve, tehát a vlach néppel már nem ilyen egyszerű a dolgunk, mert sem történeti, sem régészeti, sem

²⁷ „Kézai-t különösen soványabb szerkezetüknél fogva... (mintegy bővített leírásaik átdolgozásait tekintettek)” Ipolyi Arnold megállapítása. Lásd még: Kézai Simon: *Magyar krónikája*, ford. Császár Mihály, (Magyar Ház Könyvek 6.) sor. szerk., Bencsik András, Budapest, 1999. 80. p.

²⁸ A = Anonymus Gestája. B := Budai Krónika. K = Kézai Gestája. P = Pozsonyi Krónika, S = Sambucus-kódex. V = Bécsi Képes Krónika. XIII = XIII. sz.-i krónikaszöveg, XIV = XIV. sz.-i krónikaszövegek, SRH ~ E. Szentpétery: *Scriptores Rerum Hungaricarum*. I-II. Bp. 1937-38., Domanovszky: *Kézai – Kézai Simon mester krónikája*. Bp. 1906., Hóman: *Gesta = A Szent László-kori Gesta Ungarorum és XII—XIII. századi leszármazói*. Bp. 1925. Macartney: *Studies – Studies on the Early Hungarian Historical Sources*. Bp. 1940. Karácsonyi János: *A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig*. I-III. Bp. 1900-1.

²⁹ PhS Bakk Erzsébet - PhS Bakk István: *Magna Hungaria... (Részlet)*
<https://www.youtube.com/watch?v=blDo0EDIQ7k>

nyelvészeti adat nem szól jelenlétéről, Anonymusnál nem szereplő formáról van szó. A XIV. századig nem használt kifejezés. Különösen magyar helynévanyag bőségesen van, s a folyónevek nagy többsége magyar, de régi (1400 előtti) román helynév, vagy folyónév egyetlenegy sem akad, a ma itt használt román helynevek pedig óriási többségben, a folyónevek pedig kizárólag a magyarból vannak átvéve. Egy vidék helynévanyagát az első foglалó adja meg, a későbbben érkező átveszi a meglévő neveket és a maga fonetizmusához igazítja őket hozzá³⁰.

A „lovag Blak” a későbbi értelmezésekben „Chevalier Blanc” – a „Fehér Lovag” – eredet születése, illetve Hunyadi személye³¹ keresztény sikerek okozta eufóriában az 1456-os diadal idején juthatott el Európa neolatin országaiba. Ekkorra Hunyadi alakja, a vele kapcsolatban már meglévő információk, valamint a befogadó közeg várakozása következtében kiválóan alkalmas volt arra, hogy igaz történet teremtődjék körülötte.

Sőt, amint ma azt már jól tudjuk, hogy a

³⁰ A helynévképzés településtörténeti vonatkozásaihoz Mak-kai László kitűnő összefoglalását: *Contributions a. l'histoire des établissements danubiens. Rev. d'Hist. Comp.* 1945. 7-67. p.

³¹ „... ő szerelte volna magyar fegyver általi Byzanczot megvédeni, hogy aztán bolgár, szerb és bosnyák hadakkal pusztíthassa a' magyar alvidéket, és proselitákat szerezzen a' keleti egyháznak, mit tettek is mindig a' byzanciak...” Kiss Károly: *A várnai útközetről* In: *Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye.* szerk., Toldy Ferenc, *Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 468.*

nacionalista román történészek és mások is³² megkísérelték egy más etnikai elemekre felépülő alsó dunai alakulat vlach jellegének és ez által egy XI. századi vlach államcsíra létezésének bizonyítását (N. Iorga, N. Bănescu és az ő nyomukon mások), de ezek a kísérletek meddők maradtak.³³

A XIII. sz. második fele előtt a Dunától északra semmilyen román államcsírat nem lehetett kimutatni.³⁴ – Itt említjük meg, hogy a román nacionalista történetírás a román helynevek hiányát

³² Sulzer, Franz Josef: *Geschichte des transalpinischen Daciens, das ist der Walachey, Moldau und Bessarabiens. Im Zusammenhange mit der Geschichte des übrigen Daciens als ein Versuch einer allgemeinen dacischen Geschichte mit kritischer Freyheit entworfen* [Istoria Daciei transalpine, adică a Valahiei, Moldovei și Basarabiei. În legătură cu istoria restului Daciei, ca încercare de a scrie o istorie generală, cu libertate critică], I, II, III, *Wiena, 1781-82.*; Engel, Johann Christian: *Comentarii despre expedițiile lui Traian la Dunăre și despre originea românilor*, 1794; Engel, Johann Christian: *Istoria Moldovei și a Țării Românești*, 2 vol., 1804.; Engel, Johann Christian: *Geschichte des ungrischen [sic!] Reiches und seiner Nebenländer* [Istoria imperiului ungar și a țărilor sale secundare], 1797-1804.; Engel, Johann Christian: *Monumenta ugrica* [Culegere de izvoare ale istoriei Ungariei], *Wien, 1809.*; Engel, Johann Christian: *Geschichte des Königreichs Ungarn*, 5 Bände [Istoria regatului Ungaria, 5 volume], *Wien 1812-1813.*, Hunfalvy Pál [Hundsorfer]: *Ethnographie von Ungarn*, *Budapest, 1877.*; Hunfalvy Pál: *Über die Abstammung der Romänen* [Despre originea românilor], *Leipzig, 1880.*; Hunfalvy Pál: *Az oláhok története* [Istoria valahilor], *Budapest, 1895.*; Onciul, Dimitre: *Teoria lui Roesler. Studii asupra stăruinței Românilor în Dacia Traiană de A. D. Xenopol, 1885-86. etc.*

³³ Nicolae Iorga: *A nemzetek közötti gyűlölködés ellen. Románok és magyarok. : Conra dușmăniei dinre nații. Români și Unguri*, (*Encyclopaedia Transylvanica*). *Izvoare și studii: Források és tanulmányok, sorszerk., Miskolczy Ambrus, ford., Horváth Tibor, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsésztudományi Kar. Román Filológia Tanszék, 1992. 59. p.*; Trócsányi Zsolt - Miskolczy Ambrus: *A fanariótáktól a Hohenzollernekig, Társadalmi hanyatlás és nemzeti emelkedés a román történelemben (1711-1866) Két tanulmány*, (*Encyclopaedia Transylvanica*), *Budapest, 1992. 149. p.*

³⁴ *Századok* (1908) VII. füzet, *Értekezések*. In: Karácsonyi János: *Borodnok ország p. 614.*

a szláv-román szimbiózis hipotézisével próbálta kipótolni.³⁵

Bonfini³⁶ szerint görög népcsoportoz tartozó kifejezés a Blachos.³⁷

A pártusok hazája Iránnak (de nem iráni nép) azon vidéke is volt, melyet keleten Margiána és Ária, északon Hyrkánia, nyugaton Média, délen pedig Karmánia határolt, tehát a mai Khorosszán.³⁸ A pártusok eredetére vonatkozólag Arriannos azt mondja, hogy Sesostris egyiptomi király idejében vándoroltak ki Szkítiából.³⁹

³⁵ Bakk Erzsébet: *Rejtély vagy áldozat? In: Életfának bő termése. A Miskolci Bölcsész Egyesület gyűjteményes könyve. összáll., Gyárfás Ágnes, MBE: Miskolc, 2012-2016. 46-51. p.*

³⁶ Született tehát Bonfinius 1434 - meghalt Budán 1503-nak tavaszán, eltemettetett szent Margit kápolnájában." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 250.; „Bonfinius tudománya, irományai és főleg görögből való fordításai által, hazájában hírt s nevet szerzvéen magának, Recannátiban tanár, és az odavaló iskolák kormányzója lett. Azonban I. Mátyás magyar király dicsérete és tudósok iránti vágya s tisztelete Olaszhonig áthatván, Bonfinius sietett ezen nagy hírü királylyal személyesen megismerkedni..." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 247; „...Bonfiniusnak ezen szavaiból kitetszik tehát, hogy Magyar ország történeteinek leírását ő, a kire munka még I. Mátyás király által bízott, csak ennek halála után II. Ulászló király alatt, és annak parancsára végezte be." In: Kemény József: *Bonfini élete és munkái, In: Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. p. 248.***

³⁷ *Imago antiquæ et novæ Hungariæ, representanus terras, adventus, res gestas gentis Hunnicæ Historico genere strictim perscripta à Samuele Timon Cassoviæ, 1733. Caput XV. 149-153. p.*

³⁸ *Stabo XI. 514. Dio Cassius 40.*

³⁹ Bihari János: *A pártusokra vonatkozó ethnográfiai adatok antik források után, (Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, (A magyarság kapcsolatai a görög-római művelődéssel), Debrecen, 1936. p. 147.*

A pártusoknak a többi turáni néppel⁴⁰ való kulturális kapcsolatait és rokonvonásait kimutathatják a jövő kutatói, akik már biztosabb alapon indulhatnak el.⁴¹

Gardízi⁴² A Zên al-axbâr („A tudósítások ékítése”) művéhez felhasználta Gaiháni⁴³ *Kitáb al-masálik wa-l-mamálik* („Az útvonalak és birodalmak könyve”) című munkáját és a Gardízi forrását as-Sallámi, bokharai történet-író 950 táján készült írását. A régi perzsa királyok ... kajáni, hellenista, parth és sásáni) dinasztiák uralmának vázolásával kezdi el művét.

Ibn Rustah-nak az északi népekre vonatkozó leírásaival párhuzamos szövegeket tartalmaz *Gardízi*⁴⁴ munkájával.

⁴⁰ Gyárfás Ágnes: *A Tellói jóslat, Miskolc: MBE, 2013, 398-422. p.*

⁴¹ Bihari János: *A pártusokra vonatkozó ethnográfiai adatok antik források után, (Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, (A magyarság kapcsolatai a görög-római művelődéssel), Debrecen, 1936.*

⁴² *Abu Sa'íd Abdul-Hay ibn Dhahhāk ibn Maḥmūd Gardēzī, másképpen Gardīzi a XI. században élt. Meghalt: 1061-ben a perzsa történetíró és földrajztudós. A mai Afganisztán területén lévő Gardez településen született E város Taznin-tól, avagy ahogy az arabok mondani szokták, L'aznahtól kelet felé esik, az India felé vezető úton.*

⁴³ „A világ magyarázata” taudih ad-dunjâ című másik írás ami még anonim könyv.

⁴⁴ A kolophon Gardízi szövegeinek helyes elbírálása szempontjából rendkívül fontos, mert nyilvánvaló, hogy ha különböző időkben írt munkákból van merítve, számolnunk kell azzal a lehetőséggel, hogy egy-egy leírás keretében régiebb és újabb adatokkal fogunk találkozni. Gardízi munkájában három adatrét lehetőséggel kell számolnunk: olyanokkal, amelyek Ibn Xordâdbeh munkájára vezethetők vissza és a honfoglalás idejénél régiebbek, másodsor Gaiháni munkájából származó adatokkal, amelyek a honfoglalás után két évtizeddel íródtak, végül olyanokkal, amelyek forrását nem ismerjük és amelyek esetleg a szerző XI. századbeli személyes értesüléseit tükröztetik vissza.

A Gardizî cambridge-i kéziratát⁴⁵ már Morley (ejtsd: mórii) is ismertette: *Journal of the Royal Asiatic Society*, N. S. III, (1868) oldalain. Minden törzs ismertetése rendszerint két részből áll: a leírás eleje a törzs eredetével és életmódjával foglalkozik, a vége az odavezető utak ismertetése.⁴⁶

A magyar fejlődés menetét három név jelzi: *Scythia*, *Magna Hungaria*, *Jugria*. Az első név az Árpád-kori krónikások felfogását is tükrözi. Julián utazásaival kapcsolatban új név merül fel: *Magna Hungaria*, *Hungaria major* és a magyarság mai hazájával, a *Hungaria minor sive Pannonia*-val.

A XV. század vége felé a moszkvai nagyfejedelem meghódítja a magyarok földjét, *Jugria*-t, s Európa ezt úgy értette, hogy a nagy-fejedelem meghódította a hunok és magyarok ősi hazáját.⁴⁷ A krónikáinkban *Scythiának* két jellemző képe van: Anonymusé s a Képes Krónika családjáé. Anonymus forrása a *Gesta Vetera*, Regino (közvetve és közvetlenül is) és a Justinus-féle kivonatoknak a vatikáni-urbinói szöveghez legközelebb álló fogalmazások.

Gombocz Zoltán kimutatja, hogy a *Regnum Jarianorum* nem más, mint *Georgia*, *Corosmenia*: *Chvárizm*, a későbbi chivai kánság; *Gens Kytanorum* a khitan-oh, a kiknek hatalmas birodalma a VIII. századtól a XIII. elejéig virult Közép-Ázsiában (hozzájuk kapcsolódik a *Presbyter Johannes*, azaz János pap híres legendája); *Tarsia* a nestoriánus ujjurok országa; megfejthetők továbbá az *India minor*,

⁴⁵ *Cambrige King's College In: King's College, Cambridge - University of Cambridge, Autographs 213 és az Oxford Bodleyon Library Ousclej, Autographs 240.*

⁴⁶ *Kmoskó Mihály: Gardizî a törökökről, Felolvasatott a Magyar Tudományos Akadémia 1927 február 28-án tartott ülésén, In: Századok (1927) LXI. évf. 1-3. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Bp., Királyi Egyetemi Nyomda, 1927.*

⁴⁷ *Gombocz Zoltán: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány In: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. (Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.*

Mangalia, *Thogata*, *Etul*, *kerecset* nevek.⁴⁸ A történeti kérdések egyikének, az őshaza kérdésének tisztázására maga Gombocz tett kísérletet, tanulmányában külön-külön vizsgálat alá véve a középkori irodalomban népünk őshazájának mondott *Scythia*, *Magna Hungaria* és *Jugria*⁴⁹ kérdését. A magyar forrásokban – Anonymusnál és Kézai rokonságánál – fenntartott „*Scythia*” tudós eredetét bizonyítja.

A forrásainkban a honfoglalóktól elszakadt magyar töredék hazájaként emlegetett *Dentumogerl*, amit külföldi írók a XI. századi *Gesta Ungarorum* nyomán *Ungaria vetus* és *Magna Hungaria* néven emlegetnek. A *Dentumogert* Németh Gyula újabban „*doni Magyarországnak*” értelmezi, tudományosan igazolva az irodalomból régen ismert „*dontövi magyarok*”-at.⁵⁰

Dr. Czeglédi Katalin jegyzetei:

1. A kutatásaim és a Dzsagfar tarihi szerint a krónikáinknak igaza van, mert azok a Meotisz felől eredeztették a magyarokat. Ezek a magyar nevű őseink. Akiket Julianus talált, azok a *hungar*, *ungár*, *ugor* nevű őseink, akik *hunok*, alakváltozata *hunn*. A Kárpát-medencében a mi őseinket hívták *szkítának*, *székelynek*, *avarnak*, *hunnak*, Árpád bejövetelével pedig *magyarnak*. Mára ez a népnévünk maradt fenn, ezt használjuk, ám az ország nevünkben nemcsak a Magyarország, hanem a Hungária név is használatos, azaz *Hunnia*. (Czeglédi Katalin)

⁴⁸ *Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás eredetéről. Vitatkozó irányú cikk az újabban felmerült bírálatokkal szemben. In: Századok 1919-1920. LIII-LIV. évfolyam, 1-2. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1920. Nyelvtudományi Közlemények, 100-101. p.*

⁴⁹ *zúrjén: jugra In: Századok – 1923-1924 - Történeti irodalom - Gr. Zichy István: A magyarság őstörténete és műveltsége a honfoglalásig. Ism. Hóman Bálint, p. 335.*

⁵⁰ *Gombocz Zoltán : A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. In: Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.*

2. A ch hangzósítható h-nak, vagy k-nak. A h-kétféle eredetű lehet, t- és k-. Külön kell kezelni a t-eredetű és a k-eredetű h-t. Az előbbi vonatkozik a hun, az utóbbi pedig a kun népnévre.

Az ősiségben a blak-nak volt ,fehér' jelentése, ezt átvette az orosz. vö.: or. bel'ak ,fehér', belyj ,fehér' bel-töve.

Ulag nép neve. A murdas-ok első csoportjától - akik nyugatra mentek – származtak; Ld. roman nép; rumin-ok ,román'-ok; Transilvaniában; Ulag Čišma biztosította a kara-burdžan-oknak a győzelmét, és közülük azok, akik az ő vezetése alatt harcoltak, elnevezték magukat az ő tiszteletére „ulag-oknak”; Azaz dak-ok. Ulag azaz Rumin-ia. (BÉ.) Alakváltozatai: vlah, oláh. Ismert családnévként is. (CzK.)

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Anonymus (III. Béla idejéből): Gesta Hungarorum Budapest: Helikon, (Hasonmás kiadás), 1977. és a magyar fordítása Lethenyi János (1790)
- Aradi Éva – Bakk István – Gyárfás Ágnes: Múlt és jelen. A pateszi pecséthengerektől a Kárpát-medencei szkítákon át az indoszkítákig, Bakk Endre Kanonok Alapítvány, 2018. 334. p.
- PhS Bakk Erzsébet - PhS Bakk István: Magna Hungaria... Tanulmány. 36. p. <https://www.youtube.com/watch?v=blDo0EDIQ7k>
- Bihari János: A pártusokra vonatkozó etnográfiai adatok antik források után, Dolgozatok a Debreceni Tisza István Tudományegyetem görög-latin philologiai semináriumából, III. füzet, Debrecen, 1936.
- A birodalom kormányzása. (De administrando imperto), ford. Moravcsik Gyula. Budapest: Közoktatásügyi Kiadóvállalat, 1950.
- Bonfini, Antonio: A magyar történelem tizedei, ford., Kulcsár Péter, Budapest, 1995.
- Bonfini: Rerum Ung. decades, 1690. Köln, Zsámboki kiad.
- Corpus Iuris Hungarici – Magyar Törvénytár 1000-1845. I. Bp., 1899. 588-589. p.
- Czeglédi Katalin: Szkíta-hun nyelv őstörténete, Budapest, 2007. 498. p.
- Czegléd Károly: Magyar őstörténeti tanulmányok. szerk. Schütz Ödön, Budapest: Oriental Reprints, Ser. A 3.
- Czegléd Károly: Magyar őstörténeti tanulmányok, Bp.: MTA Kvt. : Körösi Csoma Társ., 1985 Bp. : MTAK Soksz. 365 p.
- Josef Deér: Aachen und die Herrschersitze der Arpaden In: Mitteilungen des Instituts für österreichische Geschichtsforschung 79 (1971), 1-56. p.
- Deér József: Pogány magyarság, keresztény magyarság. Budapest, 1938. (Repr. 1993.).
- Dümmert Dezső: Az Árpádok nyomában, Panoráma, 1987. 538. p.
- Életfának bő termése. A Miskolci Bölcsész Egyesület gyűjteményes könyve, összáll., Gyárfás Ágnes, MBE: Miskolc, 2012-2016. In: Bakk Erzsébet: Rejtély vagy áldozat? 46-51. p.
- Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulójára, szerk., Serédi Jusztin, I. köt., Budapest: MTA, 1938., In: Moravcsik Gyula: Görög nyelvű kolostorok Szent István korában, 393, 395-397, 401. p.
- Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulóján: A Magyar Tudományos Akadémia felkérésére szerkesztette Serédi Jusztinián, III. kötet, A Magyar Tudományos Akadémia Kiadása, 1938. 273, 452, 656. p.
- Erdély története I., szerk. Makkai László, 3. kiad. Budapest: Akadémia Kiadó, 1988. In: Erdély a magyar honfoglalás és államalapítás korban. Írott források és a régészet, p. 195.
- The Geography of Stabo, Bohn, 1857.
- Gombocz Zoltán: A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány In: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. (Nyelvtud. Közlemények. XLV. 1918. 129-194.; XLVI. 1923. 1-33. p.
- Gyárfás Ágnes: A Tellói jóslat, Miskolc: MBE, 2013. 460. p.
- Farkasinszky Tibor: Magyar őstörténet új alapokon Kr. e. kb. 2000-től, Az eredeti – azonos című – könyv rövidített és kiegészített változata, Miskolc: MBE, 2008. 74. p.
- Faragó Imre: Helynévrégészet I., Budapest: Fríg Kiadó, 2017. 411. p.
- Fettich Nándor: A levediai magyarság a régészet

- megvilágításában. I. közlemény. In: Századok (1933.) LXVII. évf. 7-8. szám, 1933. szeptember, szerk., Domanovszky Sándor, Hajnal István, Mályusz Elemér, 250-276. p.
- Hóman Bálint munkái: Magyar középkor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1938.
- Hunfalvy Pál: A székelyek. Felelet a székelyek scythia-hun eredetűségére. Bp. 1880.
- A XIV-XVI. századi magyar történelem bizánci és kora újkori görög nyelvű forrásai : Fontes byzantini et postbyzantini ad res regni Hungariae in saeculis XIV-XVI Gestas pertinentes, összegyűjt., ford., bev., jegyz., Baán István, Balassi Kiadó - Bizantinológiai Intézet Alapítvány, 2013. 48-49, 465-466. p.
- Ibn Rustah, Encyclopaedia Iranica, C.E. Boswort, New York 2003. és a Goeje, M. J., De: Ibn Rustah, Kitáb al-A'lák an-Nafisa, ed., Bibliotheca Geographorum Arabicorum [BGA], Leiden, E. J. Brill, 1892.
- Imago antiquae et novae Hungariae, repraesentans terras, adventus, & res gestas gentis Hunnicae Historico genere strictim perscripta à Samuele Timon Cassoviae, 1733. Caput XV. 149-153. p
- Nicolae Iorga: A nemzetek közötti gyűlölködés ellen. Románok és magyarok. : Conra duşmăniei dinre naşii. Români şi Unguri, (Encyclopaedia Transylvanica). Izvoare şi studii: Források és tanulmányok, sorszerk., Miskolczy Ambrus, ford., Horváth Tibor, Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsész tudományi Kar. Román Filológia Tanszék, 1992. 59. p.
- Ipolyi Arnold: Magyar mythológia, Pest, 1854. 600. p.
- Ipolyi Arnold: Magyar Mythologie, 2. kiad., Budapest, 1929.
- Karácsonyi János: A magyar nemzetségek a XIV. század közepéig. I-III. Budapest, 1900-1901.
- Kézai Simon: Magyar krónikája, ford. Császár Mihály, (Magyar Ház Könyvek 6.) sor. szerk., Bencsik András, Budapest, 1999. 80. p.
- Kordé Zoltán: A székelykérdés története, (Múzeumi Füzetek 4.) sorozat szerkesztői: Zepezsaner Jenő (felelős szerkesztő), Hermann Gusztáv Mihály, Veres Péter, Bíró Gábor (grafikai szerkesztő), Székelyudvarhely, 1991.
- Kniezsa István: Keletmagyarország helynevei és Pseudorumänen in Pannonien und in den Nordkarpathen, Bp., 1936. 142-144. p.
- Kmoskó Mihály: Gardízi a törökökről, Felolvasott a Magyar Tudományos Akadémia 1927 február 28-án tartott ülésén, In: Századok (1927) LXI. évf. 1-3. szám, szerk., Domanovszky Sándor Bp., Királyi Egyetemi Nyomda, 1927.
- László Gyula: „Emlékezzünk régierekről...” A Kárpát-medence egykori népének története és a magyar honfoglalás, szerk. F. Kemény Márta, Móra Ferenc Kvk., 1979.
- László Gyula: A honfoglaló magyar nép élete, 1944.
- László Gyula: Őstörténetünk. Egy régész gondolatai néppé válásunkról, Tankönyvkiadó, Budapest, 1981.
- László Gyula: A „kettős honfoglalásról”: igen és nem. In: Őseinkről. Tanulmányok, Budapest, 1990.
- Ligeti Lajos: A magyar nyelv török kapcsolatai a honfoglalás előtt és az Árpád-korban, Akadémia Kiadó, 1986. 602. p
- Macartney, Carlile Aylmer: Studies on the Early Hungarian Historical Sources. Budapest: [Sárkány] 1940. = Magyar Állami Földtani Intézet Évkönyve = Magyar őstörténeti tanulmányok. és a C. A., The Medieval Hungarian Historians : a Critical and Analytical Guide Cambridge, 1953.
- Magyar Történelmi Szemle. Hungarian historical review. Ungarische historische rundschau. Revista histórica húngara, 4-5. kötet, 1973. 279. p.
- Magyar őstörténeti tanulmányok, [írta Barabás Jenő ... et al.]; szerkesztette Bartha Antal, Czeglédy Károly, Róna-Tas András, Budapest: Akad. K., 1977. Budapest: Akad. Ny. 341. p.
- Makkai, Ladislás: Contributions a l'histoire des établissements danubiens, (Études d'histoire comparée), Paris : Presses Univ. de France, 1945. Budapest: Impr. Athenaeum, 67 p., 4 t.
- Melich János: Szláv jövevényszavaink, Budapest, 1903. I. 5.
- Monumenta Hungariae historica II. Scriptorum. - Magyar történelmi emlékek, Pest, 1857. Budapest 1906. p. 143.
- Moravcsik Gyula: Görög nyelvű kolostorok Szent István korában, In: Emlékkönyv Szent István király halálának kilencszázadik évfordulójára, szerk., Serédi Jusztin, I. köt., Budapest: MTA, 1938., 393, 395-397, 401. p.
- Morley: Journal of the Royal Asiatic Society, S. III, (1868) 120.
- Az ókorbéli Földirat és Történelem Alaprajza, feltanodai s magán használatra. Németből Pütz Vilmos után némi adalékokkal bővítve magyarítá Thüringer Ambró, bölcsészettudor. Pest, 1854. kiadja Heckenast Gusztáv, n 8. VIII és 490 1.
- Podhradczky Iosephus: Chronicon Budense post elapsos ab editone prima et rarissima tercentos sexaginta quinque annos, secundam adornavit,

textum recognovit, notis illustravit, lemmata ac indices adiecit, et praefatus, Budae, 1838.

- Pósta, 195. rajz 1-3, 5, 6, 9, 9b, 10, 11, 15-17. L. még a hiteles ásatásból származó bjelimeri kurgánok leleteit, i. m. 11. sk. 1. 4. és 13. kép: honfoglaló típusú tárgyak és egy normáim kard együttesen fordultak elő. (A hivatkozás Bihari Józsefnél.)

- Ransanus, Petrus: Epithoma rerum Vngaricarum velut per In= dices desscripta avtore Petro Ranzano, apvd Mathiam rege olim triennim Legato ... Wienæ, 1558.

- Ransanus, Petrus: Epithoma rerum Hungarorum id est annualium omnium temporum liber primus et sexagesimus, curam gerebat Kulcsár, Bp., 1977., p. 48., magyar változat Ransanus, P: A magyarok történetének rövid foglalata, közread. Blazovich. L. - Sz. Galántai E., Bp. 1985. 49-50. p.

- Ransanus-korvina Országos Széchenyi Könyvtár (Clmae 249.). Repr.: Berkovits Ilona: A magyarországi corvinák. Bp. 1962.

- Rawlinson, George: The sixth great Oriental monarchy; or The geography, history, & antiquities of Parthia, collected and illustrated from ancient and modern sources by... London: New York: Longmans, Green, and co.,: Scribner, Welford, and Armstrong, 1873. (XIII, [2]), 458 p. col. front., 2 fold. maps. 22.

- Rawlinson, George - Wilkinson, F. R. S.: History of Herodotus. A new English version, edited with copious notes ... Vol. II. London, 1862. 508. p.

- Réthy László: Az oláh nyelv és nemzet megalakulása, Budapest: Pallas, 1887. és a Századok 1887. évi folyam, XXI. évfolyam, szerk., Szilágyi Sándor, Budapesten, 1887.

- Roesler, [Rösler] Eduard, Robert: Románische Studien. Untersuchungen zur älteren Geschichte Rumäniens [Studii românești. Cercetări asupra istoriei mai vechi a României], Leipzig 1871.

- Sebestyén Gyula: A magyar rovásírás eredetéről. Vitatkozó irányú cikk az újabban felmerült bírálatokkal szemben. In: Századok 1919-1920. LIII-LIV. évfolyam, 1-2. szám, szerk., Domanovszky Sándor, Budapest: Magyar Történelmi Társulat, 1920. Nyelvtudományi Közlemények, 100-101. p.

- Szabó Károly: Béla király névtelen jegyzőjének könyve. Pest, 1860.

- Tóth Sándor: Győztes csatáink: Pozsonyi diadal, Cserhalmi ütközet. Miskolc: MBE, 2010. 145. p.

- Thuróczy János: Chronica Hungarorum, Brünn, 1488.; Augusburg, 1488.; és a Cod. Pal. germ. 156 Johannes <de Thurocz> Chronica Hungarorum, deutsch - Bayern, nach 1490.

- Trócsányi Zsolt - Miskolczy Ambrus: A fanariótáktól a Hohenzollernekig, Társadalmi hanyatlás és nemzeti emelkedés a román történelemben (1711-1866) Két tanulmány, (Encyclopaedia Transylvanica), Budapest, 1992. 149. p.

FOLYÓIRATOK

- Új Magyar Múzeum egyszersmind a Magyar Academia közlönye. szerk., Toldy Ferenc, Negyedik évf. 1. kötet, Pest: Emich Gusztáv, 1854. In: Kemény József: Bonfini élete és munkái, 349-350. p.

- Kőrösi Csoma Archivum. A Kőrösi Csoma-Társaság folyóirata, 9., Szerk. Németh Gyula, Budapest: Hannover [később] Leipzig, 1921. 148-155. p.

- Nyelvtudományi Közlemények XLV. 1918. 129-194. és a XLVI. 1923. 1-33. p. In: Gombocz Zoltán : A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány A magyar őshaza és a nemzeti hagyomány: I. Scythia. II. Magna Hungaria. III. Jugria. In: Nyelvtud. Közlemények.

- Ősi Gyökér, 2002. 1. szám, In: Farkasinszky Tibor: A magyarok „szabartoi aszphaloi” régi népvénekek jelentéseiről 2-11. p.

- Századok (1889) Könyvismertetések és bírálatok, II. 644.

- Századok (1919-1920) Történeti irodalom, Nyelvtudományi közlemények p. 100.

- Századok (1933.) Fettich Nándor: A levediai magyarság a régészet megvilágításában. I. közlemény, 250-276. p.

- Századok (1945-1946) Tanulmányok, Inoktai Tóth Zoltán: Tuhutum és Gelou. Hagyomány és hitelesség Anonymus művében, p. 51.

- Századok (1978) 112. évf. 4. szám, Tanulmányok. Kristó Gyula: Rómaiak és vlachok Nyesztornál és Anonymusnál, 624-661. p.

- Századok (1988) Tanulmányok Kristó Gyula: A 10. századi Erdély politika történetéhez, p. 9.

- Századok (1998) Tanulmányok - Csernus Sándor: Zsigmond és a Hunyadiak a francia történetírásban I/47.